

Com crear una bassa a l'hort?

Pot semblar una obvietat, però l'aigua és una riquesa que dóna vida als nostres horts i camps, i que s'ha de valorar i no menysprear ni malbaratar. Podem aprofitar-la d'una manera molt directa quan reguem, per alimentar les plantes que estem conreant, però la seva presència també pot contribuir al benestar de tot el sistema, si hi incorporem una bassa. En aquest article fem un resum dels passos clau que hem de tenir en compte al moment de dissenyar, crear i mantenir una bassa, tingui la mida que tingui, ja que per molt petita que sigui, qualsevol basseta pot aportar beneficis. Quines serien, doncs, les principals aportacions d'una basseta?

TEXT I IMATGES: GISELA MIR VIADER I MARK BIFFEN¹.

1. Creadors del projecte permacultural *Phoenicurus* de Cardedeu; espai de formació i demostració [www.phoenicurus.wordpress.com]

Segurament la principal aportació seria la fauna auxiliar que hi seria atreta, ja que evidentment hi ha certes bestioles que només seran presents si hi ha un medi aquàtic disponible –aquí pensem, per exemple, en insectes, com les libèl·lules, i en amfibis, com les granotes (que triguen ben poc temps a descobrir una bassa nova)–. No hem d'oblidar, a més, que si hi ha aigua, també els ocells, els ratpenats, petits mamífers i abelles i borinots vindran a abeurar-s'hi i tindran tendència a passejar més pel nostre espai. Tingueu en compte que quan els ocells piquen fruita a l'arbre, sovint és més per set que no pas per gana.

Molt important també, sobretot dins un context més aviat de jardí, seria l'estètica i la tranquil·litat que transmet una bassa, que la fa un component ideal per a llocs d'oci i de descans.

Si ens podem permetre dedicar-hi una superfície més gran, una bassa fins i tot pot ajudar a crear als seus entorns un cert microclima, a causa de la seva massa tèrmica que actua com a reguladora de temperatura i també de la llum que reflecteix, fent possible conrear a la seva vora algunes plantes més sensibles. Per últim, si es tracta de la concepció d'una finca més gran en una zona susceptible de patir incendis, una bassa pot estar situada de manera que serveixi com a eventual tallafocs.

01. A mitja construcció, es veuen més els diversos nivells, i el terra al costat que servirà com a zona de plantes aromàtiques

Com amb tot, al moment de concebre i construir el projecte, cada cas dependrà de la relació temps-diners que hom està disposat d'invertir-hi. En general, la creació física de la bassa és força senzilla. Cal fer un forat (a mà o amb maquinària, vigilant, si és possible, que la màquina no compacti massa l'entorn durant les obres); impermeabilitzar-lo, i omplir-lo amb aigua (preferentment de pluja). A la fase prèvia de disseny, convé haver dedicat un moment a pensar la millor manera d'aprofitar la terra provinent del forat, i quina mena de paisatgisme volem donar a l'entorn. També, segons la mida de la bassa, pot estar bé col·locar a prop unes piles de pedres i troncs, perquè la fauna tingui hàbitats i aliments a l'abast.

Si comprem un motlle prefabricat, evidentment no haurem de pensar en quina forma donar-li, però sí que ens obligarà a excavar amb cura el forat perquè hi encaixi bé (controlant sobretot que estigui ben anivellat). Aquest tipus de basseta pot ser una bona opció per a un espai molt reduït, però en general estan pensades per a peixos, i no tant per a altra fauna que necessita pendents més suaus per poder entrar i sortir, i no pas graons. En aquest cas, podríem suplir aquesta deficiència utilitzant un tauló de fusta, que fes les funcions de rampa.

Totes les altres opcions d'impermeabilització sí que ofereixen més llibertat en el moment de dissenyar la forma. Suposant que volem un estany amb aparença "natural", segurament no optarem per una forma massa regular, com ara circular o rectangular. La forma de ronyó és un clàssic força senzill, però efectivament es pot ser més o menys creatiu, i com més irregularitat li donem, més gran l'ecotò creat (és a dir més perímetre per la mateixa superfície), però una mica més grans, també, les despeses. Igualment, s'hi pot incloure una illa (bona idea per a una caseta d'ànecs, per evitar depredadors), diversos nivells sota l'aigua, i tal com ja hem comentat, vores poc abruptes. En general, uns 60 cm serien la profunditat mínima.

Continuant amb les possibilitats "artificials" d'impermeabilització, hi trobem bàsicament cinc materials emprats habitualment. Per una banda, formigó, i després un ventall de membranes. N'hi ha de plàstiques, com el vinil, i altres de cautxú, com l'EPDM. En general, tal com es pot imaginar, un plàstic serà menys flexible (per tant, no tan adequat per a formes extravagants), i menys resistent que una goma. Menys resistent tant pel que fa a cops i coses punxegudes, com per la seva duresa a l'aire

- 02. La bassa un cop acabada i plena, amb unes primeres plantes aquàtiques i les aromàtiques tot creixent bé
- 03. A gran escala, hi caben ànecs, i gràcies a uns miralls, la mateixa bassa il·lumina i escalfa la caseta
- 04. A petita escala, per crear un petit ambient diferent dins un hort o jardí

lliure i exposat al sol, i menys aconsellable pel seu impacte ambiental des de la fabricació fins al final de la seva vida útil (sobretot el PVC).

Les gomes, a part de ser més resistents, solen ser més gruixudes (1,0 a 1,5 mm), i inevitablement més cares. Tot i la seva resistència, evidentment s'ha d'anar amb compte amb les pedres (tant amb les petites de terra, com amb les grosses de decoració), i les eines en el moment de la instal·lació, i tenir alguna capa protectora per sota, sigui sorra fina o una tela geotèxtil, que sovint es ven conjuntament. Tot i així, uncles o becs potencialment les podrien foradar des de dalt.

És veritat que les membranes diverses poden ser interessants per basses petites-mitjanes (relativament fàcils d'instal·lar, i efectives pel que fa a la retenció de l'aigua), però encara que tinguin una garantia de 20 anys, al final això tampoc és gaire, si volem que la nostra bassa arribi a crear i sostenir un petit ecosistema. Per tant, si pensem més aviat a llarg termini –encara que suposi més feina i temps inicialment–, el millor potser seria que la mateixa terra impermeabilitzés la bassa. Això també ajudarà que es produeixi més ràpidament una dinàmica més natural.

En aquest respecte, doncs, se sap que l'argila és la millor opció. Per tal que funcioni, primer hem de comprovar si allà on hi volem ubicar la bassa la terra té un contingut d'almenys un 20% d'argila. Si no és el cas, haurem de fer venir argila d'un altre lloc (o replantejar la ubicació de la bassa), cosa que farà pujar el cost del projecte. Pot ser simplement una càrrega de terra més argilosa, o unes argiles amb propietats especialment adequades (la bentonita sòdica n'és l'exemple més comú).

Tanmateix, si pretenem fer les coses de la manera més natural –sense, per exemple, la introducció de materials forans, ni l'ús de maquinària–, l'observació de la natura ens mostra algunes experiències positives d'impermeabilització de basses feta per porcs, i, fins i tot, a escala més petita, per ànecs. El comportament innat del porc de rebotar-se al fang acaba compactant i allisant

l'interior d'un forat, fins que es converteixi en una bassa, capaç de retenir aigua.

Això passa més de pressa si ja hi ha una bona presència d'argila, però fins i tot amb poca, sembla que pot funcionar, si es fa una certa aportació de matèria orgànica. Per entendre-ho, només cal pensar en una pica bloquejada, on l'acumulació de molts petits trossos de matèria orgànica en una situació força anaeròbica pot acabar segellant la canonada.

Donada la seva fama, pot semblar polèmic proposar-ho, però potser aquí tenim la possibilitat de convertir el “problema” dels senglars en una solució, si es troba la manera de dirigir-los cap a la zona on es vol crear una bassa.

Una vegada creada, amb la tècnica que sigui, la nostra bassa, quines serien les consideracions clau per mantenir-la en bon estat? Sobretot, hem de tenir en compte, que de la mateixa manera que l'hort ha d'estar equilibrat i amb diversitat per funcionar sense problemes, una bassa també. Vol dir que haurem d'introduir-hi plantes i animals d'una manera raonable sense tenir un excés de cap espècie.

D'entrada no hi posarem cap filtre ni bomba –només si es considera necessari tenir alguna font o cascada dins el context d'un jardí ornamental, o per peixos “exòtics”– i per tant s'ha d'aconseguir un equilibri entre les plantes i animals presents. La presència de roques i pedretes de diverses mides i a diferents profunditats, crearà espais de refugi per a fauna diversa i posta d'ous.

Sense ocupar tot l'espai, i així no deixar arribar prou llum a la superfície, ens convé molt tenir-hi prou plantes per absorbir els nutrients produïts pels animals, per mantenir oxigenada l'aigua, i per oferir una protecció física, on la fauna s'hi pugui amagar. Una raó més per no situar la bassa en un lloc completament ombrívol, seria la dificultat de fotosintetitzar que tindrien les plantes aquàtiques, amb conseqüències negatives pel sistema. Pel que fa a quines plantes triar, en tenim unes que suren

lliurement, com el trèvol d'aigua; altres que tenen arrels o urpes fixadores, com els nenúfars (que en basses petites podem tenir en testos submergits); i altres encara que necessiten la humitat constant de la riba, com el lliri groc, la boga, el canyís, joncs i càrex.

Introduir-hi peixos és molt sovint desitjat –i a vegades la raó principal per fer la bassa–, però penseu que no es pot tenir de tot, i fins i tot si es volgués un estany amb força biodiversitat, val més no tenir-hi cap peix. Almenys en una bassa relativament petita, tenir peixos vol dir acceptar que hi haurà poques granotes (ja que els peixos devoren els capgrossos), i segurament cap tritó. No cal que patiu per mosquits, ja que una bassa viva, neta i equilibrada justament no és el lloc idoni pels mosquits quan busquen on pondre els ous. Per altra banda, les seves larves tenen nombrosos depredadors, com els ditiscids, les larves de libèl·lula o els tritons.

Abans de construir la bassa, ja haurem comprovat que no hi hagi arbres ben bé al costat –hi poden fer massa ombra; les seves arrels poden “foradar” l'argila si ho tenim així, i provocar pèrdues d'aigua; i a la tardor les fulles caigudes poden provocar un excés de matèria orgànica a l'aigua. Evidentment una solució fàcil és anar traient-les manualment un cop cada dos dies. Millor així que no pas deixar posada permanentment una xarxa sobre l'aigua que pot resultar perillosa, per exemple per a serps i eriçons.

També pot produir-se, sobretot en basses noves, i encara poc equilibrades, la formació d'algues no desitjades. Tal com ho acabem de veure, si és una superfície prou petita, es poden mirar de treure manualment. En aquest cas, abans de portar-les a la compostadora, millor que es deixin un parell de dies al costat de la bassa, perquè qualsevol bestiola atrapada tingui ocasió de tornar a l'aigua.

La presència d'un gran nombre d'algues indica un excés de nutrients (eutrofització). Per tant, s'hi poden posar més plantes aquàtiques per regular aquest excés, o, a curt termini, un remei

tradicional és tirar un feix de palla d'ordi a l'aigua. Si el problema persisteix, possiblement caldrà fer una neteja general i canviar l'aigua. El moment oportú seria la tardor, però s'ha d'anar molt amb compte amb la capa superior dels sediments, ja que és aquesta la que conté la majoria d'ous –guardar-la bé a part i tornar-l'hi després–.

Durant les altres estacions, les úniques feines de manteniment podrien ser, a l'estiu, vigilar que no hi hagi massa evaporació. Per compensar això, si fos possible, es podria mirar de situar la bassa d'una manera que s'hi puguin canalitzar les aigües pluvials des d'una teulada a prop. En canvi, a l'hivern, sol haver-hi molt poca activitat a la bassa, i l'únic possible problema podria ser el gel. Si no es vol que es geli del tot, s'hi pot deixar alguna pilota que mantindrà un forat obert, però en general no s'ha de patir. L'aigua és més densa a 4 °C –és a dir, al fons, no hi farà tant fred–.

Per concloure, una bassa pot ser una molt bona addició al nostre terreny, amb molts més avantatges que no pas complicacions. Per tant, només falta posar-s'hi. ❁

